

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 11, 2011

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 332.1: 339.923

А. М. Федорук,
аспірант кафедри фінансів
Донецького державного університету управління

ДИСПРОПОРЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ЄС

DISPROPORTIONS OF REGIONAL DEVELOPMENT IN THE EU

Анотація. В статті виявлено основні наслідки реалізації регіональної політики ЄС періоду 2007-2011 рр. на основі оцінки регіональних диспропорцій.

Ключові слова: регіональна політика, регіональний розвиток, диспропорції, Європейський Союз

Summary. Main consequences of realization of regional policy of the EU in the period of 2007-2011 are defined on the basis of estimation of regional disproportions.

Key words: regional policy, regional development, disproportions, European Union.

Вступ. Аналіз розвитку економіки України свідчить про зростаючу потребу в забезпеченні балансу функціонування регіональних господарських систем порівняно одна з одною і в межах національного господарського комплексу. Названа потреба обумовлена як об'єктивними чинниками розвитку самих регіонів, так і нестачею досвіду реалізації політики державного управління і регуляторної економічної політики у відношенні регіонів. Водночас, удосконалення методів і важелів впливу на функціонування регіональних економік має бути обґрунтованим з огляду вивчення закордонного досвіду і врахування місцевих особливостей.

У зв'язку з цим твердженням виникає питання про ефективність реалізації регіональної політики в провідних країнах світу, зокрема, в ЄС, Росії, США, Китаї та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Постановка задачі. На жаль, не зважаючи на чималу наукову бібліографію, в якій описуються проблеми власне структури, механізмів та особливостей регіональної політики в різних країнах [1-5], аналіз проблем забезпечення її ефективності майже не проводиться. Окремим джерелом для висновків такого роду виступають статистично-аналітичні огляди, серед яких найбільшою мірою доступні публікації Комісії ЄС та Євростату. Це і не дивно, оскільки саме Європейський Союз через специфічність власної природи та структури стикається з проблемами ефективності регіональної політики як наріжного каменю забезпечення сталого розвитку всієї європейської економіки. Доступність інформації обумовлює і наявні спроби теоретичного узагальнення висновків з її аналізу, серед яких найбільш помітними є зусилля А. Кузнєцова, М. Сухопарова, А. Родрігеза-Посе [1-3] та ін. Разом з тим, динамічність середовища реалізації регіональної політики ЄС призводить до нівелювання державно управлінських зусиль в сфері балансування розвитку регіонів в ЄС, тому наслідки реалізації європейської регіональної політики потребують подальшого і поглибленого аналізу. Вказана обставина обумовлює постановку загальної мети дослідження – оцінити основні наслідки реалізації регіональної політики на основі аналізу диспропорцій в розвитку регіонів ЄС.

Викладення основних матеріалів. Найбільш важливим для регіональної політики ЄС є рівень NUTS 2, оскільки саме на цьому рівні відбувається розробка програм регіонального розвитку та освоєння коштів структурних фондів. Тобто, слабо розвинені території (у тому числі й ті, соціально-економічний розвиток яких залежить від стану однієї чи декількох галузей економіки, що занепадають), а також малозаселені регіони отримують гарантовану фінансову підтримку ЄС у сфері регіонального розвитку з метою ліквідації диспропорційності, вирівнювання основних соціально-економічних показників у межах ЄС.

Регіони 1-го рівня NUTS є в Німеччині (16 федеральних земель) і ще кількох великих державах, тоді як ряд малих країн ЄС (Данія, Люксембург, Ірландія, Кіпр, Мальта, Словенія, Словаччина, Чехія і три країни Балтії) діляться тільки на регіони NUTS 2-го або більш низького рівня. Регіонів NUTS 2-го рівня в ЄС більше 270. Основна увага при реалізації регіональної політики приділяється саме 2-му, у меншій мірі 3-му рівню.

Політика «вирівнювання» є збитковою для більшості розвинених країн (відносно кредитування боргу «Німеччина-Греція» з його подальшим списанням), тому наявні в окремих територіях переваги приведуть до прискореного зміцненню їх економічного потенціалу на фоні відстаючих регіонів. В результаті її реалізації, середній коефіцієнт регіональної конвергенції в ЄС протягом 1977-1993 рр. становив 1,2% на рік [6]. Поряд з цим, вісім цілей структурної політики (включаючи підділі), сформульованих для реалізації основних ідей регіонального єдності, були досить обтяжливими для Структурних фондів Євросоюзу, кошти яких нерідко розпоршувалися. До того ж деякі регіони, зокрема п'ять регіонів Греції, не тільки не проявили тенденцію до зближення, а навпаки, вже наприкінці 90-х років їм стала притаманна дивергенція до інших регіонів ЄС.

Наприклад, на кожен з трьох регіонів NUTS 1-го рівня припадає понад 4% ВВП всього Євросоюзу: німецька федеральна земля Північний Рейн-Вестфалія, французький регіон Іль-де-Франс (ядром якого є Париж) і Північно-Західна Італія. Не набагато менше внесок у європейську економіку у німецької землі Баварія, що століттями представляла собою самостійну державу. ВВП провідних регіонів ЄС виявляється в два рази більше, ніж, наприклад, у Мальти, а розрив з такими країнами, як Естонія, Латвія або Кіпр, становить до 30 - 40 разів [7].

Різниця в результатах опитування в європейських містах, які є центрами регіонів щодо самоідентифікації бідності у вигляді розподілу тих, хто абсолютно згодний (strongly agreed), частково згодний (somewhat agree), частково незгодний (somewhat disagree), повністю незгодний (strongly disagree), що бідність є для них проблемою, представлено на рис. 1.

Регіонами з найвищим показником ВВП на душу населення є південна Німеччина, південь Великої Британії, північна Італія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Австрія, Ірландія та скандинавські країни.

Регіони навколо окремих столиць, Мадрид, Париж, Прага та Братислава також потрапляють в цю категорію. Бідніші регіони сконцентровані в південній, південно-західній та південно східній країнах ЄС, у східній Німеччині та в нових країнах-членах.

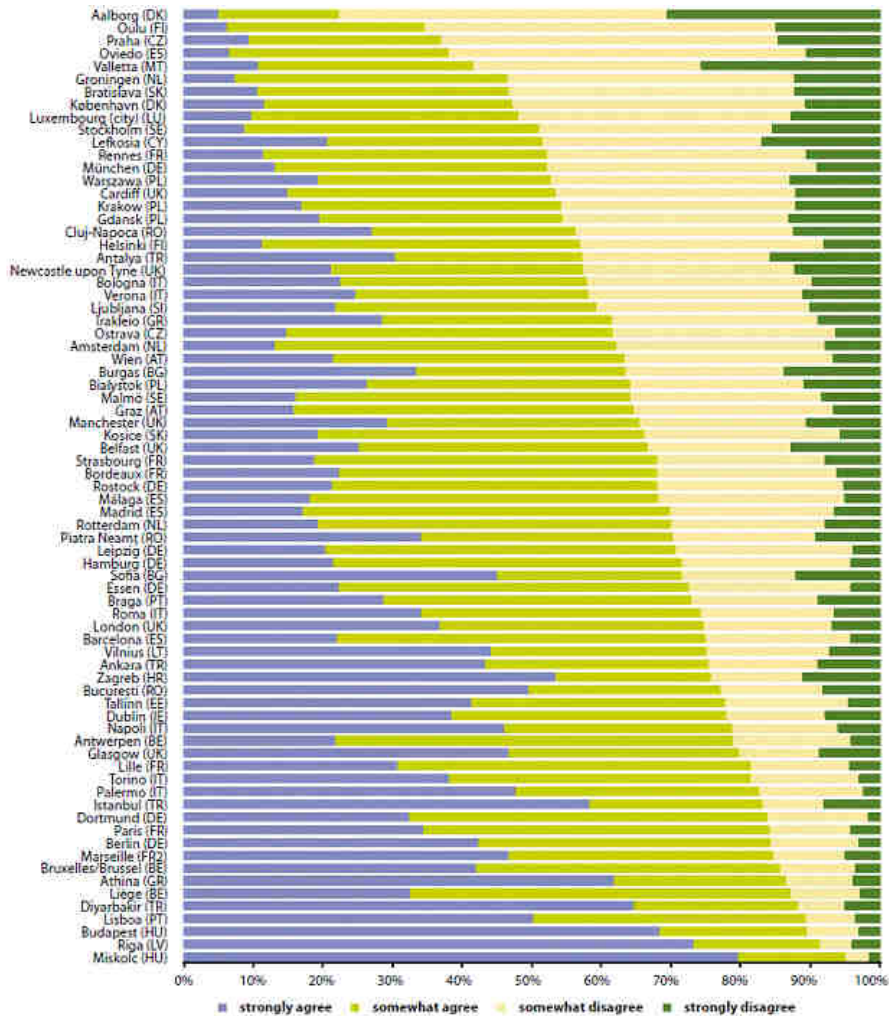

Рис. 1. Розподіл результатів опитування щодо самоідентифікації бідності (2009 р.) [8]

Всередині ЄС рівень ВВП на душу населення коливається від 28% (Severozapaden, Болгарія) до 343% (Внутрішній Лондон) від середнього по ЄС (6500 євро за ПКС). Люксембург (280%, 70000 євро за ПКС), Брюссель (216%, 54100 євро за ПКС) – на позиціях 2 і 3 з 271 статистичних позицій, слідом йдуть Groningen (Нідерланди, 198%, 49700 євро за ПКС), Гамбург (Німеччина, 188%, 47100 євро за ПКС), Прага (Чехія, 173%, 43200 євро за ПКС), Bratislavsky kraj (Словаччина, 167%, 41800 євро за ПКС) [7]. В 2008 р. ВВП на душу населення за даними Євростату був меншим, ніж 75%, ніж в ЄС-27 в 67 статистично визначених регіонах, при цьому в них живе 24,4% населення ЄС, Хорватії та колишньої Югославської республіки Македонія, і тільки 25% цих регіонів належать до ЄС-15 [8].

Суттєві відмінності у ВВП на душу населення існують і в середині самих країн (рис. 2).

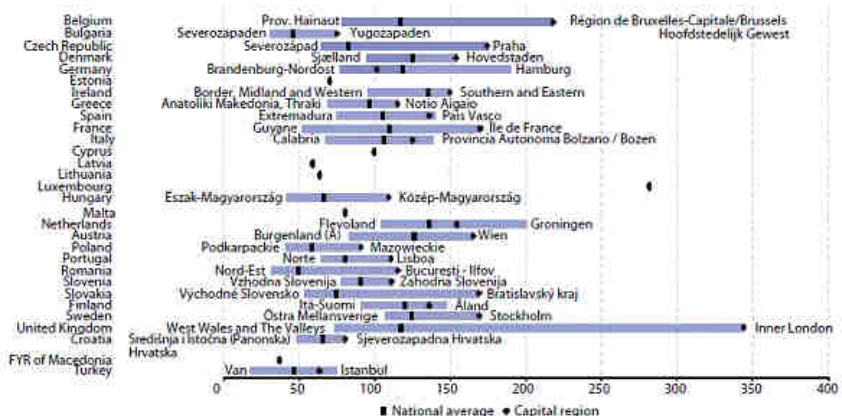

Рис. 2. ВВП на душу населення (за ПКС) в найбідніших та найбагатших NUTS 2 регіонах окремих країн (2008 р.) [8]

Міжрегіональні відмінності в рівні економічного розвитку ускладнюються різною глибиною соціальних проблем. Одним з кращих індикаторів є безробіття, оскільки навіть в умовах динамічного зростання наявність значної кількості людей, не здатних знайти роботу (особливо серед молоді), вкрай негативно впливає на весь соціальний клімат.

Рівень безробіття в 27 країнах Європейського Союзу у вересні 2010 р. склав 9,6% проти 9,3% у вересні 2009 р. У той же час ситуація в різних країнах ЄС неоднакова. За даними Євростату, в 2010 р. максимальний рівень безробіття спостерігався в Іспанії (20,8%), Латвії (19,4%), Естонії (18,6%) і Литві (18,2%), найнижчі показники безробіття були зареєстровані в Нідерландах (4,4%) та Австрії (4,5%) [8].

Необхідно враховувати контрасти і всередині окремих країн. Найбільш критична ситуація, мабуть, складеться в Бельгії. Рівень безробіття за статтю та віком (15-24 роки) в країні склав у 2010 р. 22,4%. Проте середній по ЄС рівень безробіття досягається в основному за рахунок благополучної ситуації у Фландрії (11%). У неблагополучних регіонах - Région de Bruxelles-Capitale, Prov. Hainaut, Région wallonne – аналогічний показник становить відповідно 39,7%, 35,9% та 30% [8].

В Німеччині та Італії міжрегіональні контрасти за рівнем безробіття зводять нанівець позитивний ефект від вирівнювання економічного розвитку. Так, на півдні Західної Німеччини, у федеральних землях Баден-Вюртемберг і Баварія, рівень безробіття досягає 7%, тоді як у всіх східнонімецьких землях він стабільно перевищує 14% (Берлін – 14,6%; Бранденбург – 15,1%) [8].

Згладжування міжрегіональних контрастів в ЄС часто досягається вирівнюванням кількісних показників, при якому зберігається якісне відставання проблемних територій в постіндустріального розвитку інноваційного суспільства. Отже, регіони ЄС розрізняються не тільки за рівнем поточного економічного розвитку або соціальної ситуації, але і за можливостями змінити ситуацію.

Непоганим індикатором служить забезпеченість домогосподарств доступом до мережі Інтернет. У 2010 р. в середньому по ЄС-27 доступ в мережу Інтернет

мали 59% домогосподарств. При цьому займали лідируючі позиції Нідерланди – 90,5%, Люксембург – 90%, Норвегія – 89,25%. Найгірше становище спостерігалося в Болгарії та Румунії: тут, відповідно, лише 31,88% та 42,58% домогосподарств мали доступ до мережі Інтернет. Проте в трійку «аутсайдерів» потрапив і «старий» член ЄС – Греція (43,75% домогосподарств з доступом). В той же час в економічно досить проблемною Латвії, як і в багатьох інших постсоціалістичних країнах, що зберігають, на відміну від індустріально-аграрних країн Південної Європи, значний інноваційний потенціал, показники виявилися не гірше, ніж в Іспанії. Тут 2/5 населення мали домашній доступ до мережі Інтернет. При цьому в Латвії доступом користувалися 60% домогосподарств, а в Іспанії – лише 58,5% домогосподарств.

Всередні країн нерівномірність охоплення населення послугами мережі Інтернет також дуже значна. Значне коливання доступу населення спостерігаються в Іспанії, Італії, Угорщині та Португалії.

Ще більшою мірою згладжування міжрегіональних контрастів в ЄС залежить від активності в сфері НДДКР. Ані поточна підтримка відстаючих територій, ані навіть створення спільного сприятливого інвестиційного клімату для підприємств (найчастіше мають середню або низьку наукоємність) не дає сталого скорочення розриву в рівні регіонального розвитку. Ліквідувати в перспективі прірву між провідними економічними центрами ЄС і периферійними або депресивними територіями можна лише одним шляхом – створюючи можливості для нарощування в регіонах власного потенціалу інноваційного розвитку.

В цілому на НДДКР в ЄС-27 щорічно витрачається понад 200 млрд. євро, або 1,83% ВВП, причому більше 3/5 забезпечує підприємницький сектор. Поки витрати розподіляються вкрай нерівномірно, хоча далеко не завжди частка витрат на дослідження і розробки залежить від загального рівня економічного розвитку регіонів.

Розподіл регіонів окремих країн за рівнем зайнятості в високотехнологічному секторі (найвищі та найнижчі показники за регіонами NUTS 2 окремих країн) представлено на рис. 3.

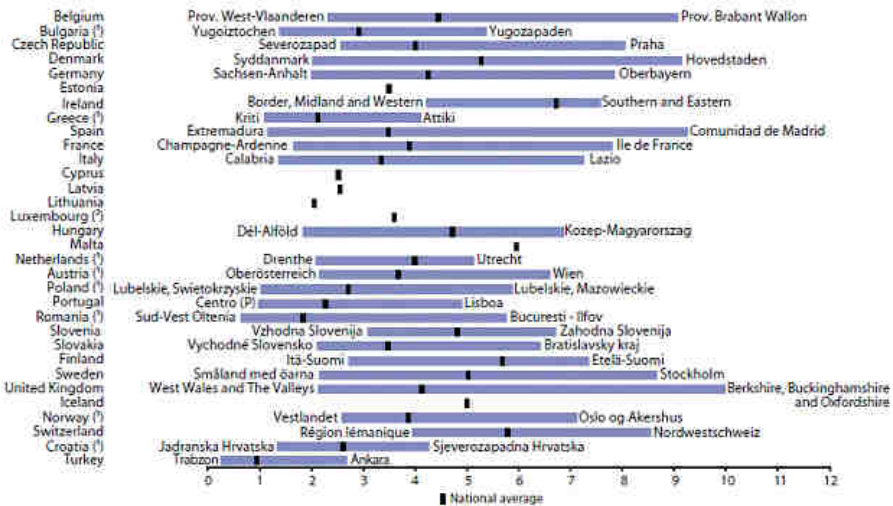

Рис. 3. Рівень зайнятості у високотехнологічному секторі, % від загальної кількості зайнятих (2009 р.) [8]

За кількістю людських ресурсів в галузі науки та техніки в середньому по Німеччині зайнято 20806 тис. чол., проте найбільша кількість зайнятих знаходяться в розвинутих регіонах: Bayern (3285 тис. чол.), Baden-Württemberg (2835 тис. чол.), Niedersachsen 1830 тис. чол.) та Stuttgart (1176 тис. чол.). Аналогічною буде й тенденція за витратами на НДДКР.

У Чехії розрив за рівнем витрат на НДДКР так же, як і у ФРН, доходить майже до десятиразового. Наприклад, якщо в Середній Чехії на дослідження і розробки не досягають і 0,1% ВВП, забезпечує їх в основному студентська наука, частка бізнесу незначна – 1/25. Найнижча частка витрат на НДДКР серед регіонів NUTS 2-го рівня зареєстрована в Польщі – лише 0,08% ВВП.

В розвинутих країнах – Німеччині, Франції, Великобританії, Чехії – близько 2/3 витрат на НДДКР забезпечує підприємницький сектор, причому в регіонах-лідерах його частка більше. В той же час в Греції та інших депресивних регіонах, де роль бізнесу в фінансуванні досліджень і розробок традиційно низька, при середніх витратах на НДДКР на рівні 0,6% ВВП підприємницький сектор фінансує менше 1/3. При цьому в грецькій Західній Македонії вкладення в дослідження і розробки не досягають і 0,1% ВВП, забезпечує їх в основному студентська наука, частка бізнесу незначна – 1/25. Найнижча частка витрат на НДДКР серед регіонів NUTS 2-го рівня зареєстрована в Польщі – лише 0,08% ВВП.

Узагальнюючи тенденції можна казати про наявність суперечливих результатів реалізації регіональної політики в ЄС:

дані табл. свідчать, що конвергенція регіонів за період 2000-2008 рр. збільшується;

частка населення, що живе в регіонах, з ВВП на душу населення за ПКС меншим, ніж середній по ЄС-27 впала з 28,1 до 24,4%, в той же час частка населення, що проживає в регіонах з рівнем ВВП на душу населення більшим, ніж 125% від середнього по ЄС-27 скоротилася з 24,3 до 19,4%; ці зміни означають, що частка населення, що попадає в середину інтервалу 75-125% зростає з 47,6 до 56,2% (541 млн. чол. або приблизно 10% населення ЄС);

економічна криза 2008-2009 рр. призвела до зростання дисперсії рівня безробіття за регіонами в ЄС і змінила напрямки тенденції до падіння рівня безробіття, яка спостерігалася з 2003 р.;

Таблиця. Розподіл населення ЄС-27, Хорватії та Македонії за регіонами з різним рівнями ВВП на душу населення, % [7-8]

ВВП на душу населення	2000	2008
Більше 125% від ЄС-27	24,3	19,4
110-125% від ЄС-27	15,5	16,0
90-110% від ЄС-27	21,5	24,7
75-90% від ЄС-27	10,5	15,5
Менше 75% від ЄС-27	28,1	24,4
в т.ч. менше 50% ЄС-27	14,8	9,3

більшість країн ЄС-15 мають менший рівень дисперсії ВВП на душу населення за ПКС, ніж нові країни-члени, однак доходи в цих країнах в цілому мають спадну тенденцію, тоді як в окремих нових країнах-членах ця тенденція висхідна, що свідчить про зростання диференціації регіонів саме в нових членах ЄС.

Висновки. Проведений аналіз дозволив виявити, що результати реалізації сучасної політики регіонального та локального розвитку є суперечливими: 1) конвергенція регіонів за період 2000-2008 рр. збільшується; 2) частка населення, що живе в регіонах, з ВВП на душу населення за ПКС меншим, ніж середній по ЄС-27 впала, в той же час частка населення, що проживає в регіонах з рівнем ВВП на душу населення більшим, ніж 125% від середнього по ЄС-27 скоротилася що в результаті привело до того, що частка населення, що попадає в середину інтервалу 75-125% зростає з 47,6 до 56,2%; 3) економічна криза 2008-2009 призвела до зростання дисперсії рівня безробіття за регіонами в ЄС і змінила напрямки тенденції до падіння рівня безробіття, яка спостерігалася з 2003 р.; 4) відбувається зростання диференціації регіонів в нових членах ЄС.

Список використаних джерел

1. Региональная политика стран ЕС: монография / Кузнецов А.В. и др.; отв. ред. А. В. Кузнецов; Учреждение Российской акад. наук, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений РАН. – Москва: ИМЭМО РАН, 2009. – 230 с.
2. Сухопаров М.Н. Региональная политика Европейского союза (ЕС): Монография / М.Н. Сухопаров; Всерос. науч.-исслед. ин-т внешнеэконом. связей (ВНИИВС) при М-ве эконом. развития и торговли РФ. – М.: Спутник, 2002. – 158 с.
3. Rodríguez-Pose, A. Convergence or divergence? Types of regional responses to socioeconomic change in Western Europe // Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. – Vol. 90 (4). – 1999. – p. 369.
4. Региональная политика: опыт России и Китая: [сборник] / Российская акад наук, Ин-т Дальнего Востока; отв. ред. Л.И. Кондрашова. – Москва: Ин-т Дальнего Востока, 2007 – 202 с.
5. Авдулов А.Н. Программы регионального развития в контексте государственной научно-технической политики: опыт США / А.Н. Авдулов, А.М. Кулькин; Рос. акад. наук. Ин-т науч. информ. по обществ. наукам. – М.: ИНИОН РАН, 1999. – 166 с.
6. Кузнецов А. Межрегиональные контрасты в Европейском союзе. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=35921>.

7. Working for the regions // Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/27/working2004_en.pdf
8. Eurostat regional yearbook 2011. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011. – 241 P.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"